

tekst

Michiel van Hees
en Paul Lambers

Bijzondere klok van Huygens in nieuw licht

Een bijzondere antieke klok uit de collectie van het Universiteitsmuseum wordt momenteel in bruikleen tentoongesteld in het Museum voor het Uurwerk in Zaandam. Die tentoonstelling bleek een goede aanleiding om de klok nader te onderzoeken. Er kwamen boeiende feiten naar boven.

In 1931 kwam de klok in handen van het Universiteitsmuseum. Het uurwerk werd geschonken door een particulier en was los omschreven als een vroeg Frans slingeruurwerk, 'uit de omgeving van Huygens'. In 1657 claimt de wis-, natuur- en sterrenkundige Christiaan Huygens in een van zijn brieven de slinger als regelmechaniek voor de klok te hebben uitgevonden. In hetzelfde jaar wordt door de Haagse klokkenmaker Salomon Coster, uit naam van Huygens, hierop patent verkregen, met het privilege deze klokken te mogen maken. Bij een slingeruurwerk wordt de constante slingertijd van de slinger gebruikt voor de nauwkeurigheid van de klok. Huygens bedacht daarbij een extra wiel, het zogenaamde Huygenswiel. In combinatie met een eindloos touw, kon het gewicht dat voor de aandrijving zorgt, opgetrokken worden zonder dat de klok stil kwam te staan.

De klok met het valse naamplaatje

Inzet: Het uurwerk met slinger en het Huygenswiel met eindloos touw.

Friese klok. Achterop de wijzerplaat zit het Huygenswiel. De klok heeft aparte cijferringen voor de uren en de minuten.

Daarmee lijkt hij niet onmiddellijk op een Costerklok. Maar de bouw en afmetingen van het uurwerk, de vierkante pilaren en de tegengesteld lopende minutenwijzer duiden op een verband met de andere Costerklokken en het ontwerp van Huygens. De gravering van de cijferringen is ook duidelijk uit de beginperiode van de slingerklokken.

Historisch belangrijk uurwerk

Wat de klok extra bijzonder maakt, is dat het uurwerk door een gewicht wordt aangedreven. De andere nog bewaard gebleven klokken van Coster hebben allemaal veeraandrijving. Soortgelijke klokken met gewicht zijn alleen nog bekend van de Franse maker Thuret, terwijl uit de tekeningen van Huygens blijkt dat zijn oorspronkelijke ontwerp een gewicht had. Hiervan moeten ook zeker in Nederland meerdere zijn gemaakt. Dit is mogelijk het enige Nederlandse uurwerk met gewichtaandrijving dat nog is overgebleven. Juist daarom is deze klok uniek tussen de andere klokken uit de beginjaren van het slingeruurwerk. We kunnen daarom met recht spreken van een herontdekking van een historisch belangrijk uurwerk.

Vals naamplaatje

Er zijn vijf uurwerken uit de eerste periode van Coster bewaard gebleven. Twee klokken uit zijn atelier zijn duidelijk wat jonger en hebben ook al slagwerk. De eerste klokken zijn gesigneerd met een gescharnierd naamplaatje op de wijzerplaat, waarachter je bij de slinger kan om deze, indien nodig, een zetje te kunnen geven.

Het naamplaatje draagt de naam Goudron, vermoedelijk een foute spelling van de Franse klokkenmaker Gaudron.

Ons uurwerk is mogelijk ook uit Costers werkplaats, alleen is er later een ander naamplaatje op gemonteerd. De behuizing van de klok is vervangen en het naamplaatje draagt de naam Goudron, vermoedelijk een foute spelling van de Franse klokkenmaker Gaudron. Het gedreven plaatje duidt op Nederlandse makelij. Het is vastgeklonken, waardoor het gat erachter niet meer toegankelijk is. De oorspronkelijke wekker is vervangen door een wekkermechaniek uit een